

УДК 378.016:811.111

**ЗАСОБИ ПОДОЛАННЯ
ПСИХОЛОГІЧНОГО БАР'ЄРУ У СТУДЕНТІВ
НА ЗАНЯТТЯХ З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ**

Кобзар О.І., Лешньова Н.О. (Харків)

У статті розглядаються форми та методи навчання англійської мови, які сприяють усуненню психологічного бар'єру у студентів: рольова гра, проблемне навчання, гумористичні ситуації. Даються практичні рекомендації з їх використання у навчальному процесі.

Ключові слова: гумористична ситуація, проблемне навчання, психологічний бар'єр, рольова гра.

Кобзарь Е.И., Лешнёва Н.А. Средства преодоления психологического барьера студентов на занятиях по английскому языку. В статье рассматриваются формы и методы обучения английскому языку, способствующие устранению психологического барьера у студентов: ролевая игра, проблемное обучение, юмористические ситуации. Даются практические рекомендации по их применению в учебном процессе.

Ключевые слова: проблемное обучение, психологический барьер, ролевая игра, юмористическая ситуация.

Kobzar O.I., Leshnyova N.O. The Means of Overcoming a Students' Psychological Barrier in English Language Classes. The forms and methods of teaching English facilitating the elimination of the students' psychological barrier such as the role play, the problem-solving method and humorous situations are considered in the article. Practical recommendations on their usage in the process of teaching are given.

Key words: humorous situation, problem-solving method, psychological barrier, role play.

Двадцять перше століття висуває підвищені вимоги до фахівців усіх спеціальностей, і у наш час неможливо уявити висококваліфікованого керівника виробництва чи науковця без володіння іноземною мовою, тому перед педагогами стоїть важливе завдання – розробка форм і методів, спрямованих на підвищення ефективності навчання.

Об'єктом дослідження статті є форми та методи, які сприяють усуненню психологічного бар'єру у студентів на заняттях з англійської мови.

Актуальність цього дослідження зумовлена тим, що для сучасного фахівця необхідне володіння іноземною мовою як засобом спілкування. Однак на шляху до опанування навичками усного мовлення перед студентами постає серйозна перешкода, якою є психологічний бар'єр.

Предметом дослідження є особливості використання рольової гри, проблемного навчання та гумористичних ситуацій під час навчання англійської мови студентів немовних факультетів.

Метою статті є розгляд вищевказаних форм та методів і розробка рекомендацій з їх використання у навчальному процесі на заняттях з англійської мови.

На заняттях з англійської мови у студентів доволі часто спостерігається підвищене хвилювання під час виступу з доповідями та за необхідності висловити свої думки англійською мовою. Це стосується не лише студентів з низьким рівнем знань, але й студентів із достатнім рівнем мовної підготовки та зумовлено страхом помилок [14 : 4].

Дієвим засобом подолання психологічного бар'єру у студентів є рольові ігри. Ігрові процеси у навчанні вважаються важливим засобом збудження інтересу до навчання та підвищення ефективності засвоєння навчального матеріалу. Потенціал рольових ігор значний, оскільки студент залучається до діяльності, під час якої він накопичує пізнавальний досвід, вирішуючи ігрові завдання.

Під час ігрової діяльності у мозку людини відбуваються складні психо-фізіологічні процеси, при цьому мисленнєва діяльність супроводжується сильними позитивними емоціями. Оскільки, як відомо, сильні негативні емоції (у тому числі – тривожність, страх помилок) можуть бути подолані більш сильними позитивними емоціями, саме рольові ігри створюють на занятті такі психологічні умови, які сприяють усуненню психологічного бар'єру за рахунок впливу на емоційну сферу студентів [2 : 73].

Передусім, при розробці ролей викладач повинен брати до уваги не лише лінгвістичні здібності студентів, але й їхні індивідуально-психологічні особливості [15 : 46].

Під час рольової гри увага студентів концентрується на досягненні прямої мети, тобто на виконанні безпосереднього завдання гри [11 : 197]. При цьому навчальний характер гри студентами не усвідомлюється [2 : 66], вони прагнуть якомога краще, емоційніше виконати свої ролі, і саме на це спрямована їхня увага, тому під час мовлення вони випускають із поля зору можливість зробити помилку і одержують задоволення від спонтанного спілкування іноземною мовою.

Особливо цікавим для студентів стали розроблені нами рольові ігри “Business Contacts” [3] та “Scientific Conference” [4], оскільки вони безпосередньо пов’язані з їх майбутньою професійною діяльністю. Тому під час проведення цих рольових ігор спостерігається підвищений рівень мотивації студентів, що також сприяє усуненню психологічного бар’єру.

Рольові ігри є формою організації навчального процесу, яка активізує механізми мотивації і таким чином впливає на підвищення ефективності формування мовної комунікативної компетенції. Гра є особливим типом діяльності, у якому мотив закладено у самому процесі, у змісті самої дії [11 : 200]. Рольові ігри передбачають одночасну опору на свідоме та підсвідоме оволодіння предметом, вплив на емоційну сферу студентів з метою полегшення засвоєння навчального матеріалу, при цьому виконується принцип індивідуального навчання через групове [11 : 196; 2 : 73].

Рольова гра “Business Contacts” викликає великий інтерес у студентів через можливість використання набутих під час цієї гри навичок у професійній сфері. Ця гра охоплює ситуації, в яких необхідне вирішення проблем, що виникають у практичній роботі підприємств та науково-дослідних організацій: одержання позики в банку, укладання договору про постачання обладнання, укладання контракту про створення спільного підприємства, про проведення спільної виставки, про обмін фахівцями та ін. У процесі проведення гри студенти демонструють творчий підхід до використання знань, засвоєних на підготовчому етапі, самостійно вибирають лексичні та граматичні засоби, необхідні в певній комунікативній ситуації. У результаті такої роботи студенти оволодівають вміннями та навичками користування іноземною мовою як засобом комунікації. Успіх рольової гри є результатом творчої діяльності усієї групи, при цьому успіх кожного приносить моральне задоволення усім учасникам гри.

Проведення рольової гри “Scientific Conference” також має комунікативну спрямованість, дає можливість закріпити на практиці теоретичні знання, якими оволоділи студенти та вивести їх на рівень спонтанного висловлювання за представленою тематикою, при цьому студенти вступають до полеміки, відстоюють свою точку зору, наводять аргументи на користь або проти тієї чи іншої гіпотези, а також обмінюються фаховою інформацією, що стосується останніх досягнень у сфері їх діяльності. Участь у цій грі сприяє формуванню у студентів впевненості в собі, у своїх силах, дає їм можливість самоствердження, таку гру можна також розглядати і як своєрідну “репетицію” перед виступом на реальній міжнародній науковій конференції.

Як показує наш багаторічний досвід, в умовах рольової гри у студентів виникає діловий азарт, підвищується емоційність сприйняття. Ігровий настрій допомагає подолати психологічний бар’єр. Створення природної, невимушеної атмосфери сприяє виникненню у студентів психологічної розкутості, забезпечує умови для того, щоб студенти мали змогу продемонструвати свої творчі здібності повною мірою. Ці висновки підтверджуються й дослідженнями багатьох сучасних педагогів [1; 8; 9].

Одним із дієвих засобів подолання психологічного бар’єру у студентів також є проблемне навчання. Основна ідея проблемного навчання полягає в тому, що знання в значній своїй частині не передаються студентам у готовому вигляді, а здобуваються ними в процесі самостійної пізнавальної діяльності в умовах проблемної ситуації [6 : 14]. Слід відзначити загальну закономірність активізації пізнавальної діяльності студентів: напруження інтелектуальних сил, викликане проблемними завданнями, народжується у зіткненні з труднощами в розумінні та осмисленні нового факту чи поняття і характеризується наявністю інтересу студентів до теми, їх емоційного настрою та вольового зусилля [6 : 13]. У процесі самостійного пошуку шляхів вирішення проблем студенти, аналізуючи, порівнюючи, узагальнюючи фактичний матеріал, самі одержують з нього нову інформацію [6 : 18]. В результаті у студентів розвиваються увага, творча уява, здогадка, формуються навички розумових операцій та здатність відкривати нові знання [6 : 20]. Розглядаючи переваги проблемного навчання, ми не можемо не відзначити його роль

у підвищенні мотивації навчання, оскільки при вирішенні проблемної ситуації виникає пізнавальний інтерес, який вважається сильним мотивом навчання [13]. Під час навчання найчастіше викликають здивування у студента та ставлять його у проблемну ситуацію такі елементи, як новизна інформації, незвичайність, несподіваність, дивовижність, розбіжність з його колишніми уявленнями. У сукупності вони є найсильнішими збуджувачами пізнавального інтересу, які загострюють емоційно-мисленнєві процеси. Саме вони спонукають студентів до спостереження, здогадки, пошуку виходу з проблемної ситуації, яка виникає [13: 30]. У вирішенні будь-якого завдання присутня частка відкриття. Завдання, яке вони вирішують, кидає виклик їх допитливості, і якщо вони вирішують його самостійно, вони відчувають напруження розуму, яке приводить до відкриття, й насолоджуються радістю перемоги [7 : 5]. Доцільно використовувати на заняттях проблемні завдання при навчанні різних аспектів англійської мови якомога частіше, і цілком справедливо вважають, що справжній учитель – не той, хто дає правильні відповіді, а той, хто ставить правильні запитання.

Одним із найбільш ефективних засобів подолання психологічного бар'єру у студентів, безперечно, є гумористичні ситуації. Як відомо, гумор є потужним засобом впливу на емоційну сферу людини та важливим чинником емоційної пам'яті, а отже, й засобом підвищення ефективності навчання та підсилення мотивації вивчення іноземної мови. Емоційне збудження залучає до активної діяльності важливі підкоркові центри мозку. Це тонізує кору великих півкуль та підвищує її функціональну працездатність. Вплив на емоції сприяє не лише стійкому, але й швидкому запам'ятовуванню навчального матеріалу, оскільки формування слідів емоційної пам'яті відбувається, головним чином, з першого подання. Цілеспрямований вплив на емоційну сферу студентів призводить до підвищення мотивації під час вивчення іноземної мови [12 : 304]. Таким чином, гумор є одним з найефективніших засобів емоційного впливу на аудиторію, він допомагає підтримувати жвавий інтерес та увагу, створювати сприятливу моральну та емоційну атмосферу на занятті [10 : 231]. Груповий настрій має велику імпульсивну силу та динамічність, він значною мірою впливає на поведінку людей. Сміх в аудиторії разливий, комічне сприймається тут особливо

активно. Як вважають психологи, сміх виступає як засіб згуртованості людей [5].

Доцільно використовувати гумористичні ситуації, що ілюструють навчальний матеріал, при навчанні різних аспектів: фонетики, лексики, граматики. Досвід показує, що гумор допомагає зняти напруження у стомлених слухачів та подолати психологічний бар'єр, забезпечує інтерес до вивчення іноземної мови, створює на занятті атмосферу емоційного підйому, яка стимулює психічні процеси уваги, мислення, пам'яті, творчості, приносить відчуття радості та велике моральне задоволення, а також значно підвищує мотивацію навчання.

Регулярно використовуючи у навчальному процесі рольові ігри, проблемні та гумористичні ситуації, ми дійшли висновку, що усі ці форми і методи навчання є ефективними засобами впливу на емоційну сферу студентів, підвищення мотивації вивчення іноземної мови та подолання психологічного бар'єру.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бородин А.И. Отбор и использование на занятиях коммуникативных игр для развития навыков устной речи / А.И. Бородин, А.М. Спесак // Методичні та психолого-педагогічні проблеми викладання іноземних мов на сучасному етапі : матеріали III Всеукр. наук.-метод. конф. – Х. : ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2010. – С. 33–35.
2. Китайгородская Г.А. Методические основы интенсивного обучения / Г.А. Китайгородская. – М. : МГУ, 1986. – 176 с.
3. Кобзарь Е.И. Business English: Бизнес-курс английского языка / Е.И. Кобзарь, Н.А. Лешнёва. – Х. : Парус, 2007. – 152 с.
4. Кобзарь Е.И. Business Communication. Conferences, Meetings, Negotiations. Деловое общение. Конференции, встречи, переговоры: пособие по овладению и развитию навыков ведения дискуссий на английском языке / Е.И. Кобзарь, Н.А. Лешнёва. – Х. : Торсинг, 1998. – 72 с.
5. Маркичева Т.Б. Мастерство публичного выступления / Т.Б. Маркичева, Е.А. Ножин. – М. : Знание, 1989. – 176 с.
6. Махмутов М.И. Организация проблемного обучения в школе / М.И. Махмутов. – М. : Просвещение, 1977. – 240 с.
7. Пойа Д. Как решать задачу? / Д. Пойа. – М. : Учпедгиз, 1965. – 207 с.
8. Птушка А.С. Рольова гра при навчанні спілкування на іноземній мові / А.С. Птушка // Методичні та психолого-педагогічні проблеми викладання іноземних мов на сучасному етапі : матеріали V Міжнар. наук.-метод. конф. – Х. : ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2012. – С. 162–164.

9. Свєрдлова І.О. Considerations When Conducting Speaking Lessons / І.О. Свєрдлова // Методичні та психолого-педагогічні проблеми викладання іноземних мов на сучасному етапі: матеріали IV Міжнар. наук.-метод. конф. – Х. : ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2011. – С. 160–161.
10. Силько Л.В. Требования к учителю – специалисту интенсивного обучения / Л.В. Силько // Методика интенсивного обучения иностранным языкам. – К. : Вища шк., 1988. – С. 228–232.
11. Тер-Саакянц Г.М. Применение ролевой игры / Г.М. Тер-Саакянц, Н.А. Красовская // Методика интенсивного обучения иностранным языкам. – К. : Вища шк., 1988. – С. 194–208.
12. Харенко В.М. Эмоциональные средства регулирования межличностных отношений / В.М. Харенко // Методика интенсивного обучения иностранным языкам. – К. : Вища шк., 1988. – С. 304–320.
13. Щукина Г.И. Проблема познавательного интереса в педагогике / Г.И. Щукина. – М. : Педагогика, 1971. – 351 с.
14. Ayres J. Coping with Speech Anxiety / J. Ayres, T. Hopf. – Norwood, NJ : Ablex Publishing Corporation, 1993. – 134 p.
15. Livingstone C. Role Play in Language Learning / C. Livingstone. – London : Longman, 1983. – 127 p.